

Paja pahan pohjimmaisille

Huono-osaisimmille suunnatusta työpajatoiminnasta

ANTTI TANSKANEN – MIRKKA DANIELSBACKA

Nuoret ovat joutuneet 1990-luvulta alkaen länsimaissa sopeutumaan uudenlaiseen työolttuuriin, jossa keskeisiä ovat tilapäisyys, matalapalkkaisuus ja turvattomuus (Bosch & al. 1994). Yhteiskunnissa, joissa työelämä on koventunut, näyttää siltä, että nuorten syrjäytyminen nousee kasvavaksi ongelmaksi. Lisääntyneen yhteiskunnallisen huono-osaisuuden taustalla nähdään olevan sellainen yhteiskunnallinen muutos, jossa mahdollisuuksien lisääntymisen vastapuolena on erilaisten uhkien lisääntyminen (esim. Bauman 1995). Tähän liittyy myös se, että aikuistumisesta on tullut modernissa yhteiskunnassa pitkä ja monimutkainen prosessi, johon ei ole olemassa valmiita malleja, vaan nuorten on pystyttävä rakentamaan itse omat polkunsä. Nämä polut eivät kuitenkaan välttämättä aina vie sinne, minne oli tarkoitus. (Aapola & Ketokivi 2005, 26.)

Erik Häggman on arvioinut, että ilman työtai koulutuspaikkaa olevia 17–24-vuotiaita nuoria on Suomessa noin 100 000. Heidän kohdallaan syrjäytymisvaara on suuri. (Häggman 2007.) Erilaisia toimenpiteitä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi laaditaan niin Euroopan unionin toimesta kuin kansallisellakin tasolla. Euroopan unionin julistamassa sosiaalisen syrjäytymisen vastaisessa taistelussa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten asemaan kiinnitetään paljon huomiota (esim. Council of the European Union, 2007, 5–6). Kansallisella tasolla toimenpiteet painottuvat usein erilaisiin työvoimapolitiittisiin ongelman ratkaisukeinoihin. Yhtenä tällaisena ratkaisuna nähdään olevan nuorten työpajatoiminta, jonka merkitystä on korostettu myös kahdessa tuoreimmassa hallitusohjelmassa¹.

1. Pääministeri Matti Vanhasen 1. ja 2. hallituksen ohjelmat.

Ensimmäinen nuorten työpaja perustettiin Suomeen vuonna 1983, ja työpajojen toiminnan keskeinen periaate on siitä lähtien ollut nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen. 1990-luvulla työpajojen määrä kasvoi huomattavasti, ensin laman ja massanuorisotyöttömyyden vaikutuksesta ja vuosikymmenen puolivälissä EU:n mukanaan tuomien rahoitusmahdollisuuksien lisääntymisen ansiosta. 1990-luvulla työpajojen nähdään myös vakiinnuttaneen asemansa. (Marniemi & al. 2004, 6–7; Laakso 1997, 2; Taskinen 2004, 16.) 2000-luvulla työpajatoiminnasta on tullut monipuolisempaa ja osin haasteellisempaa (Marniemi & al. 2004, 8). Tällä hetkellä Suomessa on noin 250 kuntien, säätiöiden sekä erilaisten yhdistysten ja yhteisöjen ylläpitämää työpajaa, joissa on vuosittain noin 10 000–12 000 henkilöä². Yksi uusista 2000-luvulla perustetuista työpajoista on Helsingissä sijaitseva Kutomo³.

Kysymyksenasettelu ja analyysi

Vakiinnutettuaan toimintansa 1990-luvulla työpajat alkoivat monipuolistaa sitä. Tästä johtuen Valtakunnallinen työpajayhdistys on tehnyt käsitteellisen jaottelun, jossa työpaja ja työpajatoiminta on erotettu toisistaan⁴. Käsitteellisen jaottelun

2. Valtakunnallinen työpajayhdistys. Työpajatoiminta. http://www.valtakunnallinentyopajayhdistys.fi/sivu.php?artikkeli_id=6. Haettu 12.7.2007.

3. Kutomo-nimitys tulee sanoista kuntouttavaa toimintaa moniongelmaisille nuorille. Kutomo on Leikkiväki ry:n alainen työpaja, joka on perustettu vuonna 2003.

4. Valtakunnallinen työpajayhdistys. Käsitteitä. http://www.valtakunnallinentyopajayhdistys.fi/sivu.php?artikkeli_id=82. Haettu 12.7.2007.

taustalla oleva toiminnan monipuolistuminen näkyy käytännössä siinä, että kentälle on ilmestynyt erilaisia innovatiivisia työpajoja, joiden kohderyhmältä edellytetään jo lähtökohtaisesti tiettyä ammatillista kiinnostuksen kohdetta. Tämä ei kuitenkaan ole välttämättä ainoastaan positiivinen asia, sillä pelkona on keskeisimmän kohderyhmän unohtuminen. Pekka Karjalaisen (1999, 12) tavoin kriittinen kysymys voidaan kohdistaa siihen, ”kuka kantaa huolta kaikkein huono-osaisimmista nuorista, joiden ohi työpajat ovat kenties innovatiivisuudessaan kehittyneet”.

Tähän kysymykseen vastauksena voi olla sellainen työpajatoiminta, joka on suunnattu kohderyhmälle, jonka toimintakyky on erityisen alhainen. Tässä artikkelissa tarkastelemme tällaista *huono-osaisimmille suunnattua työpajatoimintaa* vertailemalla sitä kahteen työpajamalliin, joista käytämme käsitteitä *perinteinen työpaja* ja *uudenlainen työpajatoiminta*. Nämä käsitteet on tarkennettu Valtakunnallisen työpajayhdistyksen tekemän jaottelun pohjalta ja ne kuvaavat työpajojen toiminnan ideaalityyppejä. Ideaalityyppi ei ole kuvaus todellisuudesta sellaisenaan, vaan korostaa ja kirkastaa kohteensa olennaisia piirteitä ja jättää pois epäolennaisia (ks. Kyntäjä 1980, 7). *Perinteisen työpajan* ja *uudenlaisen työpajatoiminnan* ideaalityypit olemme koonneet työpajoja käsittelevien selvitysten, tutkimusten ja raporttien pohjalta.

Perinteinen työpaja on ominaisimmillaan yhteen työalaan keskittyvä verstaomainen paja, jossa toiminta rakentuu nimenomaan yhdentyypisen työn ympärille. Työtehtävinä ovat tyypillisesti puu-, metalli- tai muut teknisen alan työt. *Perinteisen työpajan* tavoitteet ovat pääasiassa määrällisiä, eli ne liittyvät työ- ja koulutusmahdollisuuksien paranemiseen. *Uudenlaisen työpajatoiminnan* ominaispiirteinä ovat myös jollekin alalle keskittyvät työtehtävät, mutta se eroaa perinteisestä työpajasta työtehtäviensä puolesta ja tässä mielessä toiminta on innovatiivisempaa. Esimerkkeinä *uudenlaisesta työpajatoiminnasta* ovat muun muassa erilaiset media- ja teatterialan työpajat. *Uudenlaisessa työpajatoiminnassa* korostuu lisäksi pajatoiminnan kasvatuksellinen tehtävä. Sekä *perinteisillä työpajoilla* että *uudenlaisessa työpajatoiminnassa* tavoitteina ovat syrjäytymisvaarassa olevien nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen, heidän työ- ja koulutusvalmiuksiensa ylläpitäminen ja parantaminen sekä ammatillisen osaamisen lisääminen. Molempien kohderyhmä-

nä ovat syrjäytymisvaarassa olevat noin 17–24-vuotiaat nuoret.

Työpajojen toiminnan jakaminen *perinteiseen työpajaan* ja *uudenlaiseen työpajatoimintaan* on jossain määrin keinotekoista, sillä työpajoista löytyy usein molemmille ominaisia piirteitä. Ideaalityyppien kokoaminen avaa kuitenkin käsitteellisiä mahdollisuuksia, joiden avulla voidaan rakentaa mielekäs vertailuasetelma. Tässä artikkelissa Kutomo on esimerkki *huono-osaisimmille suunnatusta työpajatoiminnasta*, jota vertaamme *perinteisen työpajan* sekä *uudenlaisen työpajatoiminnan* ideaalityyppeihin ja kysymme: Millä tavoin *huono-osaisimmille suunnattu työpajatoiminta* on samanlaista ja millä tavoin se eroaa niistä?

Kysymykseen haetaan vastausta tarkastelemalla *perinteisen työpajan*, *uudenlaisen työpajatoiminnan* sekä *huono-osaisimmille suunnatun työpajatoiminnan* tavoitteita, kohderyhmää, toiminnan muotoja ja vaikuttavuutta.

Aineisto

Kutomon erityispiirteitä olemme selvittäneet lähestymällä sen toimintaa kolmesta näkökulmasta. Kutomon tavoitteita ja toimintamallia koskevat tiedot pohjautuvat Kutomon ohjaajien haastatteluihin sekä erilaisiin kirjallisiin aineistoihin, joita Kutomosta on sen toiminnan aikana tuotettu. Artikkelissa käytettävänä empiirisenä aineistona ovat asiantuntijoiden ja Kutomossa työpajakson suorittaneiden nuorten haastattelut.

Kattavin aineisto on asiantuntijoilta kerätty kyselylomakeaineisto. Asiantuntijoita ovat ne tahot, joiden kautta nuoria on Kutomoon tullut, eli eräät työvoima- ja mielenterveysyksiköiden viranomaiset. Aineisto sisältää seitsemän asiantuntijan arviot, jotka koskevat yhteensä 19:ää Kutomon työharjoittelun suorittanutta nuorta. Tämän lisäksi asiantuntijoilta on kerätty arvioita liittyen Kutomon toimintaan yleisemmin. Aineisto on kerätty kesän aikana vuonna 2006.

Kutomon suorittaneiden nuorten haastatteluaineisto on kerätty kahdella tavalla ja kahdessa vaiheessa. Kesällä 2006 kerättiin vastauksia kyselylomakkeella. Kysely suunnattiin jo työharjoittelun suorittaneille nuorille, joista osa oli suorittanut sen jo muutamaa vuotta aikaisemmin. Kyselyn ajoituksesta johtuen vastauksia tuli vain viideltä nuorelta. Keväällä 2007 tehtiin lisähaastatteluja, joihin osallistui 8 nuorta. Nämä haastatte-

lut sisälsivät kyselylomakkeen ja suullisen teema-haastattelun. Teemahaastattelut olivat kestoltaan noin puolen tunnin mittaisia.

Kaikkiin tässä tutkielmassa käytettäviin kysely- ja haastatteluaineistoihin liittyvät kysymykset ovat tämän kirjoittaneiden käsialaa. Aineiston kerääminen on toteutettu yhdessä Kutomorganisaation vastuuhenkilöiden kanssa. Yhteensä Kutomon työharjoittelun on sen koko toiminnan aikana, kevääseen 2007 mennessä, käynyt loppuun asti 29 nuorta. Aineistossamme on joko asiantuntijan tai nuoren oma haastattelu 27 nuoren osalta.

Kohderyhmä

Vuosittain työharjoittelun Kutomossa aloittaa noin 8–11 pääasiassa 17–24-vuotiaista nuorta. Ohjaajat valitsevat osallistujat Kutomon työharjoittelujaksolle asiantuntijoiden – mielenterveysyksiköiden ja työvoimaviranomaisten – osoittamista nuorista alkuhaastattelun perusteella. Muutamat Kutomon toimintaan osallistuneet nuoret ovat hakeutuneet haastatteluun omatoimisesti saatuaan tiedon Kutomosta ystäviltaan. Kutomossa on ollut psykoosista ja mielenterveysongelmista kuntoutuvia sekä päihdeongelmista ja voimakkaista sosiaalisista esteistä kärsiviä nuoria. Nuorten valikointi suoritetaan sen perusteella, mikä on nuoren tilanne kuntoutumisprosessissa, jolloin on selvää, että sairaus ei voi olla akuutissa vaiheessa. Valikointia on kuitenkin tehty pääasiassa niiden kohdalla, jotka pystyvät työskentelemään muilla työpajoilla tai hakeutumaan työ- tai koulutuselämään, sillä heille Kutomosta ei luultavasti ole hyötyä.

Kutomossa aloittavia nuoria tarkasteltaessa huomataan ikään liittyen sama seikka, joka on tullut esiin aiemmissakin työpajoja ja työpajatoimintaa käsittelevissä kirjoituksissa: kohderyhmän ikähaarukka on laajentunut yli 24-vuotiaisiin (Kuoppala & Virtanen 2000, 10, 17–18; Paakkunainen 1995, 27). 30-vuotias työpajanuori ei enää ole mikään harvinaisuus, vaikkakin suurin osa pajoilla kävijöistä on nuorempia. Pajoilla kävijöiden ikärakenteen laajenemisen voidaan nähdä liittyvän siihen, että nuoruus on pidentynyt (Aapola & Ketokivi 2005, 8). Yleensä nuoruuden pidentymisen pääsialliseksi syyksi nähdään yhä suuremman osan korkeakouluttautuminen, mutta työpajojen ikärakenteeseen liittyvä muutos

antaa aiheita pohtia, onko ilmiö ominainen myös vähemmän koulutusta hankkineiden keskuudessa. Toisaalta nuorten ongelmat työsaannissa varmasti osataan johtavat siihen, että nuoruus pitenee, halusivat nuoret sitä tai eivät.

Sekä *perinteiset työpajat* että *uudenlainen työpajatoiminta* on suunnattu juuri niille nuorille, jotka haluavat tai tarvitsevat vaihtoehtoja pitkälle koulutukselle tai suoralle siirtymälle työelämään (Pietikäinen 2005, 246). Kaikilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta osallistua niidenkään toimintaan, ja tämä nousi tekemissämme asiantuntija-haastatteluissa vahvasti esiin. Yksi Kutomon erityispiirteistä verrattuna *perinteisiin työpajoihin* ja *uudenlaiseen työpajatoimintaan* liittyykin nimenomaan matalaan osallistumiskynnykseen. Monet asiantuntijat kuvaavat Kutomoa ”matalan kynnyksen paikaksi”, jonka toimintaan voivat osallistua muun muassa mielenterveyskuntoutujat, joille muutoin on vaihtoehtoja säännölliseen päivätöihin hyvin vähän tai ei ollenkaan.

”Nuorille on vähän vaihtoehtoja olemassa mikäli on jostakin syystä kykenemätön täysipäiväiseen opiskeluun tai työelämään.” (Asiantuntija)

”Vastaavia matalan kynnyksen pajoja pitäisi olla lisää. Mikäli [Kutomon] toiminta loppuu, esim. psyykkisesti oireilevat nuoret putoavat pois kuntouttavasta toiminnasta.” (Asiantuntija)

Asiantuntijat mainitsivat muutamien nuorten osalta vaihtoehtona olleen mahdollisesti valmentava työvoimakoulutus tai työharjoittelu jollain muulla pajalla, mutta suurella osalla vaihtoehtoisiksi todettiin ”toimettomuus”, ”kotona makaaminen”, ”päihdeiden käyttö” tai ”syrjäytyminen kokonaan”.

Tälle kohderyhmälle soveltuvien vaihtoehtojen vähyyttä liittyy osittain työpajatoiminnan monipuolistumisen haittoihin. Sekä *perinteisillä työpajoilla* että *uudenlaisen työpajatoiminnan* piirissä toiminta on usein hyvin pitkälti yhteen tehtävään keskittyvää. Erikoistumisensa vuoksi nämä pajat vaativat niihin hakeutuvilta myös tietoa omista kiinnostuksen kohteistaan ja tulevaisuuden suunnitelmistaan. Kohderyhmänä näillä pajoilla eivät siis useinkaan voi olla Kutomon kohderyhmänä olevat – ohjaajan sanoin – ”pahnan pohjimmaisat” nuoret.

Itä-Suomen työpajoja koskevassa selvityksessä on todettu, että yksi ongelma työpajatoiminnassa liittyy juuri siihen, että kaikilla nuorilla ei ole siihen pääsyä. Toisinaan joudutaan karsi-

maan sellaisia henkilöitä, jotka eivät kykene suoriutumaan työpajoilla harjoitettavasta toiminnasta, koska se on heille liian vaativaa. (Nuorisotoimi 2007a, 103.) Toki myös matalan osallistumiskynnyksen toimintaa on harjoitettu muuallakin kuin Kutomossa. Hyvä esimerkki tällaisesta toiminnasta on Joensuussa 2000-luvun alussa toiminut NUOTTA-projekti⁵. NUOTTA-projektissa kyse oli kuitenkin yksilöllisen ja kokonaisvaltaisen tuen tarjoamisesta nuorille jo olemassa olevien organisaatioiden rajoissa. (Tikka & Karjalainen 2006.) Tämä poikkeaa Kutomosta, jossa keskeistä on ikäperustaisessa ohjatussa vertaisryhmässä toimiminen.

Ohjattu vertaisryhmä Kutomossa on hyvin heterogeeninen, sillä joukossa on sosiaalisista ja mielenterveydellisistä ongelmista kärsiviä sekä päihdetaustaisia nuoria. Jaottelut eivät ole aina täysin selviä, vaan usein sama nuori kärsii useammanlaisista ongelmista, mikä on hyvin tyypillistä nyky-yhteiskunnan huono-osaisimmille (vrt. Karisto & al. 2003, 108–109). Ryhmän heterogeenisyys voidaan nähdä vahvuutena, jolloin painottuvat sellaiset seikat kuten erilaisten ihmisten ja elämäntilanteiden ymmärtäminen. Toisaalta ryhmän heterogeenisyys voi olla myös ongelma. Tämä johtuu siitä, että nuoret saattavat olla hyvin erilaisissa tilanteissa, eri vaiheessa kuntoutumisessaan ja mukana toiminnassa eri asenteella. Eräs Kutomo-nuorista kuvasi ryhmän heterogeenisyyden haittapuolia seuraavasti:

”Mun mielestä täällä on ainakin jotkut ollu vähän sillä mielellä, et tää ei oo ihan oikee työpaikka, et täällä voi käydä vähän silloin ku siltä tuntuu.” (Nuori)

NUOTTA-projektin yhteydessä havaittiin, että ryhmämuotoinen toiminta johti moniongelmaisten nuorten kohdalla usein erilaisiin ongelmiin. Tämän johdosta ryhmämuotoista toimintaa päädyttiin vähentämään. (Tikka & Karjalainen 2006, 6–7.) Kutomossa tällaista negatiivista ryhmäytymistä eli niin sanottua jengiytymistä nuorten joukossa näyttäisi kuitenkin tapahtuneen vähän. Haastatellut nuoret ovat itse kokeneet Kutomo-ryhmäläisten tulleen pääasiassa hyvin toimeen keskenään huolimatta siitä, että useilla heistä on sosiaaliin tilanteisiin liittyviä

5. NUOTTA-projektin nimi tulee sanoista nuorille tukea tulevaisuutta ajatellen.

pelkoja ja estoja. Ohjaajien mukaan negatiivisen ryhmäytymisen vähäisyys johtuu siitä, että nuorten toimintaan vertaisryhmässä kiinnitetään koko toimintajakson ajan erityistä huomiota. Ehkä realistisimman kuvan ryhmätoiminnasta Kutomossa antaa erään nuoren lyhyt vastaus kysymykseen siitä, miten nuoret tulivat keskenään toimeen:

”No välillähän on ollu jonkunnäköstä nahinaa, mut kuitenkin loppujen lopuks suht hyvin.” (Nuori)

Tavoitteet

Kutomon tavoitteet ovat sosiaalipainotteisia eli laadullisia tavoitteita ja vahvasti yhteydessä siihen, keille työpaja on suunnattu. Tavoitteina ovat nuoren aktivointi, sosiaalisten taitojen kehittäminen ja elämäntilanteiden parantaminen. Kutomon tavoitteiden voi nähdä liittyvän työpajatoiminnan monipuolistumisen mukanaan tuomiin vahvuuksiin, joiden myötä arjen hallinnan parantaminen on noussut keskeiseksi toimintaa ohjaavaksi päämääräksi.

Kuitenkin yleensä pajatoiminnalle asetetut tavoitteet lähtevät edelleen nimenomaan niin sanotuista määrällisistä työllistymis- ja koulutustavoitteista. Nämä seikat on kirjattu myös opetusministeriön päätökseen työpajatoiminnan yleisistä perusteista ja suosituksista. Tärkeysjärjestyksessä vasta seuraavalla sijalla ovat niin sanotut laadulliset arjen- ja elämäntilanteita liittyvät tavoitteet. (Nuorten ..., 2006.)

Kutomon toiminnassa tavoitteiden tärkeysjärjestys on päinvastainen. Tavoitteen asettelu lähtee nuoren, ei yhteiskunnan näkökulmasta. Toisaalta asetetut tavoitteet ovat aina sidoksissa siihen sosiaaliseen kontekstiin, jossa eletään, ja onkin perusteltua väittää, että Kutomon toiminnassa on pyrkimys siihen, että tavoitteiden saavuttaminen johtaa nuoren yhteiskuntaan integroitumiseen. Toiminnan yhteiskunnallisena tavoitteena on nuoren koulutus- ja työmahdollisuuksien parantaminen.

Samoin kuin suomalaisilla työpajoilla – aina ensimmäisen perustamisesta lähtien – on Kutomonkin toiminnan keskeisenä päämääränä syrjäytymisen ehkäiseminen. Syrjäytymisen ehkäisemisestä puhuttaessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon ero syrjäytymisvaarassa olevien ja jo syrjäytyneiden välillä. Tätä eroa voidaan tarkastella niin sanottujen syrjäytymisen tikapuiden avul-

la. Syrjäytymisvaarassa olevan nuoren elämäntilanteisiin liittyy lähiyhteisön, viranomaisten tai molempien huolestuminen siitä, onko nuori vaarassa syrjäytyä normaalina pidetystä toiminnasta. Syrjäytymisellä taas tarkoitetaan sitä, että erilaiset avohuollon tukitoimenpiteet ovat nuoren kohdalla osoittautuneet jo riittämättömiksi ja että nuori on jo riippuvainen yhteiskunnan tuesta. (Lämsä 1998.) Viimeksi mainittu kuvaa paremmin suurta osaa Kutomoon tulevista nuorista.

Kun puhutaan syrjäytymisestä tai syrjäytymisvaarasta, on olennaista tarkastella sitä myös niiden näkökulmasta, joista puhutaan. Reetta Pietikäinen on todennut työpajanuoria koskevassa tutkimuksessaan, että pajojen ohjaajat ja ulkopuoliset tarkkailijat määrittelevät usein pajanuoret syrjäytymisvaarassa oleviksi, mutta nuorten oma näkemys on toisenlainen. He eivät koe tilannettaan yhtä ongelmalliseksi, vaan painottavat enemmän omia valintojaan ja aktiivista toimijuuttaan. (Pietikäinen 2005, 235–236.) Kutomon nuorten kohdalla tilanne on kuitenkin päinvastainen, sillä he kokevat oman tilanteensa vaikeaksi, eivätkä heidän omat määritelmänsä poikkeaa kovin paljon pajan ohjaajien ja asiantuntijoiden määritelmistä. Seuraavat lainaukset kertovat nuorten omista arvioista siitä, missä he olisivat olleet tai mitä he olisivat tehneet, elleivät he olisi olleet Kutomossa:

”Emmä oikeen tiä oisinks mä mihinkään muunlaiseen toimintaan oikeen pystyny edes menee vielä mukaan.” (Nuori)

”Varmaan mä oisin päiväsairalassa ollu ja kotona. En mä usko et mä oisin, en mä muista olik mulla silloin mitään mitä mä oisin miettiny syksyllä, jos mä en tänne pääse. Ei. Tai varmaan pää olisin ehkä osa-aika työhön, mut en mä varmaan todellisuudessa olis semmosta jaksanu tehdä.” (Nuori)

”En mä tiedä, mut tota varmaan jos mä oisin ollu himas vaan nii ois varmaan pää hajonnu miljoona kertaa siel, ois varmaan tullu dokattua enemmän.” (Nuori)

”Tää oli niinku aika ainoa vaihtoehto, mikä oli semmonen, et ei vaadittu paljoo. Et tota, et tuntu jos ei tääl pysty käymään, niin ei pysty kyl niinku mihinkään muuhunkaan, et ei voi olla himaskaan vaa tekemättä mitää.” (Nuori)

Nuorten oman tilanteensa kuvaukset antavat aihetta pohtia, miksi ne ovat niin negatiivisia. Ovatko he omaksuneet tai onko heille tuotettu jo niin vahva syrjäytymisen tai sairauden kokemus, että se rajoittaa heidän toimintaansa, vai onko kyseessä realistinen omaan kuntoon ja omiin mahdollisuuksiin liittyvä suhtautumistapa? Oli miten tahansa, myös syrjäytymisen kokemuksen lieventä-

minen voisi olla yksi tärkeä tehtävä, johon *huono-osaisimmille suunnatun työpajatoiminnan* tulisi toiminnan tavoitteita ja erityisesti toiminnan muotoja suunniteltaessa keskittyä.

Toiminnan muodot

Huono-osaisimmille suunnatun työpajatoiminnan keskeiset erot suhteessa *perinteiseen työpajaan* ja *uudenlaiseen työpajatoimintaan* liittyvät ennen kaikkea toiminnan muotoihin. Ehkä keskeisimpänä erona on se, että Kutomossa työtehtävät vaihtelevat jakson aikana suuresti. Tämä eroa *perinteisten työpajojen* toiminnasta, joka pohjautuu pitkälti ammatillisuuteen ja yhden tietyn tyyppisen – tyyppillisesti puu-, metalli- tai teknisen – työalan töihin (Kuoppala & Virtanen 2000, 7; Taskinen 2004, 24–25). *Uudenlaisessa työpajatoiminnassa* taas tehtävät ovat monipuolistuneet näiden työalojen ulkopuolelle. *Uudenlaista työpajatoimintaa* edustavat muun muassa Helsingin kaupungin ylläpitämät ilmaisullisiin ja mediataitoihin keskittyvät työpajat⁶.

Kutomossa toiminnan monipuolistuminen on kuitenkin tapahtunut hyvin eri tavalla suhteessa uudenlaiseen työpajatoimintaan, sillä Kutomon toiminta keskittyy erilaisiin työtehtäviin sekä uudenlaisiin arjenhallintaa tukeviin tehtäviin. Asiantuntijoille ja nuorille suuntaamissamme haastattelussa työtehtävien monipuolisuus nousi selkeästi esiin. Asiantuntijoiden mielestä toiminnan monipuolisuus on Kutomon ehdoton vahvuus suhteessa muihin työpajoihin ja nuorten kokemukset tukevat tätä, sillä he nostivat esille hyvin erilaisia töitä itselleen hyödyllisimpinä. Myös toiminnan muotojen eroaminen muiden työpajojen toiminnasta nousi muutaman muilla työpajoilla aiemmin olleen nuoren puheissa esiin.

”No ihan eri. Ihan eri niinku siinä mielessä, et siellä oli tietty, tavallaan et me keskityttiin vaan siihen yhteen asiaan eli niihin näytelmän tekemisiin ja harjotuksiin, teatteripuolen. – – [ohjaajat] ei ollu kauheen kiinnostunu mejän henkilökohtasesta elämästä, et se niinku rajottu vaan siihen pajalla käymiseen ja pajalla olemiseen. Ja siellä tekemisiin.” (Nuori)

Kutomon työtehtävät painottuvat muun muassa erilaisiin kädentaitoihin, kuten maalaamiseen,

6. *Helsingin kaupungin opetusvirasto. Nuorten työpajat.* <http://www2.edu.hel.fi/page.asp?Section=623>. Haettu 20.7.2007.

nikkarointiin ja askarteluun. Työtehtävien funktiona on toimia nuoren kuntoutusprosessia edistävänä, mielekkäänä tekemisenä, jossa tärkeitä ovat tekemään ryhtyminen, itse tekeminen, valmiin lopputuloksen näkeminen ja sen tuottama kokemus omasta osaamisesta. Olennaista on tämän prosessin toteuttaminen niin, että nuoret ovat siitä itse tietoisia. Näiden töiden tekemisen tarkoitus tiivistyy hyvin erään nuoren kuvaukseen kokemuksestaan:

”Ja sätkynukke, siin kyl tuli kans semmonen, et vittu, et nyt tuli hyvä, et nyt tuli jotain hyvää tehtyä, jotain oikeesti perkeleen hienoo.” (Nuori)

Kutomon työtoiminnassa olennaisia ovat myös erilaiset projektimuotoiset työtehtävät, kuten myyjäisten järjestäminen tai näytelmän tekeminen, sekä yleishyödyllinen, paikallisten toimijoiden kanssa yhteistyössä järjestetty talkoomuotoinen työskentely. Kutomon toiminta sisältääkin siis elementtejä, jotka kytkeytyvät osaltaan paikallisuuteen (vrt. Karjalainen 1999, 23–25), perinteisille työpajoille ominaisiin työtehtäviin sekä uudenlaisiin sosiaalisiin toimintoihin. Vaativampiakin työtehtäviä kuitenkin kaivattiin:

”Mut et just semmonen, just jos ois sitä niinku enemmän semmost ihan oikeet, niinku just jotain duunin makuu, mut sit ei kummiskaa sillai niinku liikaa. Sitä on varmaan vähä hankala sillai niinku toteuttaa, et ois jotai hommaa, mitä pitäis tehdä, mut et ei oo pakko aina välttämät tehdä, mut sillon ku jaksaa.” (Nuori)

Edellinen katkelma nostaa esiin laajemman ongelman, joka liittyy Kutomon toiminnan järjestämiseen. Ohjaajien mukaan kohderyhmän päivittäisestä toimintakyvystä ei voi koskaan olla varma ja tämän vuoksi sitoutuminen esimerkiksi erilaisen tilaustöiden tekemiseen on vaikeaa. Ammatillisen toiminnan sijaan Kutomossa tehdäänkin sellaisia työtehtäviä, jotka ovat mahdollisia, ja huomattavan paljon aikaa käytetään erilaisiin henkilökohtaisiin ja ryhmämuotoisiin keskusteluihin. Jälkimmäisenä mainittu näkyy etenkin jokapäiväisissä aamu- ja loppupöytäseissa, joissa keskustellaan nuorten elämästä ja kysellään kuulumisia. Aamu- ja loppupöytäseistä nuorilla oli sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia:

”Siin aina välillä tulee vaivautuneeks ja välillä se on olu ihan jees sillee et kysytään kuulumisii ja tälle näin. Mut se on ihan omanlainen, et en mä ikinä oo ollu semmoses. Siit tuli mieleen aluks joku ryhmäterapia,

mut sit en mä tiedä, oli se ihan hyvä et oli semmost.” (Nuori)

”No mun mielestä ei ehkä ihan niin usein tarttis niitä kuulumisia kysellä, että se tuntuu vähän oudolta mun mielestä et kaks kertaa päivässä käydään läpi niitä kuulumisia.” (Nuori)

Kutomon toimintamallin yksi lähtökohtainen ero suhteessa muihin työpajoihin liittyy jakson pituuteen. Muilla työpajoilla harjoittelujakso on yleensä pituudeltaan noin kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen. Kutomossa jakson pituus on kahdeksan kuukautta. Pituuteen olivat tyytyväisiä sekä asiantuntijat että nuoret:

”Vajaatyökykyisille henkilöille ei ole tarjolla mielekästä kuntouttavaa ja riittävän pitkäjänteistä toimintaa. Hyvä, että pajajakso on riittävän pitkä [...] Kuntoutuminen vie vuosia eli muut nuorten työpajat ovat poissuljettuja.” (Asiantuntija)

”Must se on just sopivan pitunen. Ei ainakaan liian lyhyt, ei todellakaan. Koska siin kummiski kesti niinku aikansa, tai no... siis sillee, tai oikeestaan yleensä päästä siihen rytmiin mukaan. [...] Ku mustakin tuntuu, että mä vasta kolmen kuukauden päästä sillee vast pääsin vauhtiin.” (Nuori)

Aiemmissa työpajoja kartoittavissa selvityksissä nuoret ovat myös kiinnittäneet huomiota pajajakson pituuteen. He ovatkin kritisoineet perinteisiä työpajoja juuri siitä, että jakso on ollut heidän mielestään liian lyhyt. (Esim. Nyyssölä 1999, 47.) Ylipäänsä pajatoiminnan projektimaisuus ja siihen liittyvä lyhytjänteisyys ovat keskeisiä ongelma-alueita, jotka saattavat monissa tilanteissa ehkäistä itsessään koko toiminnan mielekkyyttä. Kari Nyyssölän (1999, 47) tavoin voidaan sanoa: ”Pajojen keskeinen ongelma onkin se, että ne ovat tilapäisratkaisui”. Pajatoiminnan projektimaisen luonteen vuoksi tilapäisyyden ongelmaan on kuitenkin vaikeaa löytää vastausta. Kutomossa nuorten tukemisen pitkäjänteisyyttä on pyritty lisäämään tarjoamalla nuorille mahdollisuus vierailulla Kutomossa myös heidän oman pajajaksonsa jälkeen. Myös toiminnan jatkamista kesäkuukausille kokeiltiin neljäntenä toimintavuonna, sillä kesä voi olla hankalaa aikaa, kuten eräs nuorista asian ilmaisi:

”Kesä on niinku tosi monelle, ainaki mulle ja tiedän monia muitaki, et kesä on tosi vaikee aika ja heinäkuu ku kaikki noi hoitojutut on kiinni. Nii sillon niinku, se on semmosta vaara-aikaa.” (Nuori)

Yhteenvetona Kutomon toiminnasta voidaan sanoa, että käytännön toiminnan muodot sane-

Taulukko 1. Kutomon työharjoitteluun osallistuminen, lkm

	1. ryhmä 1.10.2003– 31.5.2004	2. ryhmä 1.10.2004– 31.5.2005	3. ryhmä 1.10.2005– 31.5.2006	4. ryhmä 1.10.2006– 31.5.2007	Yhteensä
Käynyt Kutomon työharjoittelun alusta loppuun*	7	3	5	8	23
Aloitti Kutomon työharjoittelun kesken vuotta, mutta kävi sen loppuun	1	4	1		6
Lopetti työharjoittelun kesken**	3	6	6	3	18
Yhteensä	11	13	12	11	47

* Ensimmäisen vuoden kävijöihin on laskettu tutor mukaan, seuraavina vuosina ei, sillä muuten he tulisivat lasketuksi kahteen otteeseen (tutorit edellisen vuoden ryhmäläisiä).

** Kaksi aloitti ja lopetti työharjoittelun kesken, muut aloittivat lokakuussa, mutta keskeyttivät jossain vaiheessa vuotta. Kolme nuorta lopetti työharjoittelun kesken, koska sai töitä tai pääsi muualle työharjoitteluun.

lee pitkälti kohderyhmä. Tämä poikkeaa muista työpajoista, joissa toiminta lähtee usein liikkeelle työtehtävistä. Kohderyhmän asettamat ehdot toiminnan muodoille näyttäisivät liittyvän 2000-luvun työpajatoiminnan olemukseen laajemmin, ainakin silloin kun toiminta on suunnattu huono-osaisimmille nuorille. Kutomon toiminta nimittäin tulee monin paikoin erittäin lähelle niin sanottuja starttipajoja, joissa toiminta rakentuu kohderyhmän yksilöllisten tarpeiden ja toiminta-edellytysten perustalle (ks. Hassinen 2004; Kähkönen & Hanni 2005). Tällöin toiminnassa keskitytään enemmän nuoren tukemiseen ja siihen, että nuoren yksilölliset valmiudet otetaan tarkemmin huomioon. Kutomon toiminnan muotojen tarkastelu osoittaa, että keskeinen ero *perinteiseen työpajaan ja uudenlaiseen työpajatoimintaan* on se, että *huono-osaisimmille suunnattu työpajatoiminta* ei ole niinkään työharjoittelua, vaan ennemminkin työharjoittelun harjoittelua.

Kutomon vaikuttavuus

Toiminnan vaikuttavuutta tarkastellaan Kutomon omien laadullisten ja arjenhallintaan liittyvien tavoitteiden (aktivointi, elämänhallinta, sosiaaliset taidot) sekä välillisten yhteiskunnallisten tavoitteiden (koulutus- ja työmahdollisuudet) näkökulmasta. Tarkastelu kohdistuu niihin nuoriin, jotka ovat suorittaneet Kutomon työharjoittelujakson alusta loppuun asti (ks. taulukko 1).

Kuten taulukosta 1 nähdään, Kutomon loppuun asti käyneet nuoret muodostavat noin 62

prosenttia kaikista Kutomon työharjoitteluun osallistuneista nuorista. Työharjoittelun keskeytti kaiken kaikkiaan noin 38 prosenttia kaikista toimintaan osallistuneista. Muutama heistä keskeytti työpaikan tai harjoittelupaikan saannin vuoksi, osalla keskeyttäminen liittyi mielen-terveydellisiin ongelmiin tai väärään ajoitukseen kuntoutusprosessissa ja osalla taas motivaation puutteeseen. Useiden nuorten kohdalla keskeyttämisen syyt jäivät epäselviksi. Keskeyttäneiden määrää voidaan pitää aika suurena, mutta se ei ole kovin epätyypillistä, jos tarkastellaan työpajoja yleisemmin. Esimerkiksi korsolaisesta työpajasta tehdyssä tutkimuksessa työharjoittelun keskeyttäneitä oli noin 39 prosenttia (Karjalainen 1999, 63). Myös vuoden 2004 valtakunnallisesta työpajatoiminnasta tehdyn selvityksen mukaan Etelä-Suomen läänin työpajoilla keskeyttäneitä ja pajoilta erotettuja oli yhteensä noin 30 prosenttia. Tosin niin sanotusti myönteisestä syystä eli työ- tai koulutuspaikan saannin vuoksi keskeyttäneitä oli noin 8 prosenttia. Joka tapauksessa työpajajakson keskeyttäneiden määrä nousee yli viidennekseen, ja ehkä hälyttävintä juuri Etelä-Suomen läänin osalta on se, että noin 10 prosenttia eli yli puolet enemmän kuin valtakunnallisesti keskimäärin jättää jakson kesken erottamisen vuoksi. (Kähkönen & Hanni 2005, 42.)

Kutomo-jakson loppuun käyneistä voidaan sanoa, että Kutomon toiminnalleen asettamista tavoitteista nuorten aktivointi näyttäisi haastatteluaineiston perusteella toteutuneen lähes kaikkien nuorten kohdalla. Samansuuntaisia ovat myös sosiaalisten taitojen sekä elämänhallinnan parantu-

miseen liittyvät näkemykset. Nämä seikat tiivistävät eräiden nuorten lausahduksiin kysyttäessä, mikä Kutomossa oli hyödyllisintä:

”Ihmiskontaktit. Koska mul ei silleen oo paljon muuten, kun mä oon himassa, nii en mä oikeestaan liiku koskaan mihinkään, et tää oli niinku semmonen, et tiesi olevansa elossa niin sanotusti. Näkee ihmisiä. Muutenhan sitä sulkeutuis ihan täysin. Must tuntuu, et monel muulla on sama juttu. Mitä nyt on jutellu niiden ihmisten kaa, niin kyl se nousee aika suurestiin.” (Nuori)

”Se että mä oon täällä taas maalannu ja tehny käsillä. Sillä kun käytti huumeita, niin se katkes se homma kokonaa ja sitte mä aattelin et se ei enää tuu takas, mut se on täällä tullu takas.” (Nuori)

Kari Paakkunaisen (1995, 8) mukaan työpajojen keskeisenä tehtävänä on parantaa ja ylläpitää nuorten työ- ja laajemmin sosiaalisia valmiuksia. Edellä esitetty sitaatti erään nuoren haastattelusta antaa aihetta pohtia sitä, onko *huono-osaisimmille suunnatun työpajatoiminnan* avulla myös mahdollista palauttaa tiettyjä taitoja, ja toisaalta sitä, onko tämä mahdollisesti ominaista juuri *huono-osaisimmille suunnatulle työpajatoiminnalle*. Näin voitaisiin ajatella ainakin niiden nuorten kohdalla, jotka tarvitsevat vain mahdollisuuden saada uudelleen kiinni elämästään. Paikka, jossa on mahdollista työskennellä oman toimintakyvyn rajoissa, voi olla myös tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeä.

”Uskon, että nuori saa Kutomosta hyvät eväät jatkaa eteenpäin joko opintojaan tai työelämäänsä. Säännöllinen päivärutiini tukee arkea ja mielekäs työharjoittelu kohottaa omanarvontuntoa. Joustavuus ja kannustava asenne [ovat] erityisesti tukeneet.” (Asiantuntija)

Asiantuntijoiden ja nuorten haastatteluiden perusteella voidaan siis sanoa, että Kutomo on onnistunut saavuttamaan toiminnalleen asettamansa laadulliset tavoitteet, mutta niitä tarkasteltaessa voidaan esittää kriittinen kysymys siitä, onko tavoitteet asetettu jo lähtökohtaisesti liian alas. Toisaalta juuri kohderyhmän erityisyyden vuoksi tavoitteet eivät voi olla kovin vaativia, ja tavoitteiden tason nostaminen saattaisi johtaa siihen, että toimintaan osallistumisen kynnys kasvaisi liian korkeaksi.

Kutomon toiminnan välillinen yhteiskunnallinen vaikuttavuus näkyy monien nuorten kohdalla sekä asiantuntija-arvioissa että nuorten omista arvioista työ- ja koulutusmahdollisuuksien parantumisena, mutta pelkkä mahdollisuuksien parantuminen ei välttämättä johda työllistymiseen tai koulutuspaikan saamiseen.

Työ- ja koulutusmahdollisuuksien parantuminen on keskeinen tavoite myös muilla työpajoilla, mutta varsinainen työllistyminen tai koulutuspaikan saavuttaminen on niissäkin vaikeaa. EU-rahoitteisia työpajoja koskevan selvityksen mukaan noin puolet nuorista oli työpajajakson jälkeen edelleen työttöminä (Virtanen 1998). Vuoden 2004 valtakunnallista työpajatoimintaa koskevan selvityksen mukaan alle puolet nuorista sijoittui pajajakson jälkeen koulutukseen tai työelämään (Kähkönen & Hanni 2005, 41–42). Erilaiset selvitykset osoittavat myös sen, että toiminnan laadullinen ja määrällinen vaikuttavuus liittyy työpajatyypin, toiminnan luonteen ja kohderyhmän ohella myös alueellisiin tekijöihin (esim. Nuorisotoimi 2007a & b; Kuoppala & Virtanen 2000).

Vaikka kritiikkiä voi esittää siitä, että erityisesti *huono-osaisimmille suunnatussa työpajatoiminnassa* alas asetetut tavoitteet ikään kuin takaavat toiminnan vaikuttavuuden, on perusteltua pohtia myös sitä, onko nyky-yhteiskunnassa enää järkevää mitata edes *perinteisten työpajojen ja uudenlaisen työpajatoiminnan* vaikuttavuutta ensisijaisesti työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksien pohjalta. Tämä johtuu siitä, että ensinnäkin on vaikea arvioida, missä määrin työpajajakson käyminen lopulta on vaikuttanut mahdolliseen työllistymiseen, ja toiseksi näkemykset siitä, mikä on paras tapa integroida nuori yhteiskuntaan, vaihtelevat. Nyyssölän mukaan tästä on kaksi näkemystä. Ensimmäisen mukaan integroiminen tapahtuu tehokkaimmin työn tekemisen ja ammatillisen oppimisen myötä. Toisen näkemyksen mukaan taas integroinnin ja syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta ensisijaista on kasvatuksellinen ja sosiaalinen ote. Työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksien paranemisen mittaaminen on kuitenkin vaikeaa ja tämän johdosta ehkä mielekkäämpää olisikin kohdistaa vaikuttavuuden mittaaminen laadullisiin tuloksiin, kuten arjenhallinnan paraneamiseen. (Nyyssölä 1999, 37–38.)

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet Kutomoa esimerkkinä *huono-osaisimmille suunnatusta työpajatoiminnasta*. Tarkastelu on suoritettu vertaamalla Kutomoa *perinteisen työpajan* ja *uudenlaisen työpajatoiminnan* ideaalityyppeihin ja niitä edustaviin nuorten työpajoihin. Joistain saman-

kaltaisuuksista huolimatta erot ovat monin paikoin huomattavia.

Kutomon nimenomaan matalan kynnyksen paikka, joka on suunnattu sellaisille nuorille, joiden kohdalla jo lähtökohtaisesti oletetaan, etteivät he pysty muilla työpajoilla toimimaan. Kutomon tavoitteenasettelu, joka keskittyy nimenomaan niin sanottuihin laadullisiin eli arjenhallinnan parantamiseen tähtääviin seikkoihin, eroaa selvästi *perinteisten työpajojen ja uudenlaisen työpajatoiminnan* tavoitteenasettelusta. Kutomon tavoitteenasettelun taustalla vaikuttavat selvemmin kohderyhmän tarpeet. Työtehtävien muodot ovat sidoksissa laadullisiin tavoitteisiin ja niiden funktiona on tarjota mielekästä kuntouttavaa toimintaa, johon nähden erilaisten ammatillisten taitojen oppiminen on toissijaista.

Nuorten omaa elämää koskevia valintoja pyritään Kutomossa selkeyttämään erilaisten keskustelujen avulla. Keskeisenä metodina on ohjattu vertaisryhmätoiminta, joka pohjautuu kasvatuksellisuuteen. Tämän onnistumiseksi olennaista on toiminnan pitkäjänteisyys, joka näkyy käytännössä selvimmän tavallista pidempänä pajajaksona. Toiminnan muotojen voidaan nähdä olevan onnistuneita, jos niitä mitataan laadullisten tavoitteiden näkökulmasta. Tästä näkökulmasta toiminnalla on vaikuttavuutta.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että *huono-osai-*

TIIVISTELMÄ

Antti Tanskanen & Mirikka Danielsbacka: Paja pahan pohjimmaisille. Huono-osaisimmille suunnatusta työpajatoiminnasta

Yksi keino, jolla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä, on heille suunnattu työpajatoiminta. Ensimmäinen nuorten työpaja perustettiin Suomeen vuonna 1983. Työpajojen toiminta vakiintui 1990-luvulla ja etenkin 2000-luvulla niiden toiminta on monipuolistunut. Tässä artikkelissa tarkastellaan vuonna 2003 perustettua Kutomo-työpajaa, joka on suunnattu sellaisille nuorille, jotka eivät pysty osallistumaan muuhun työpajatoimintaan. Tarkastelussamme Kutomo toimii esimerkkinä *huono-osaisimmille suunnatusta työpajatoiminnasta*.

Tarkastelemme Kutomon tavoitteita, kohderyhmää, toiminnan muotoja ja vaikuttavuutta vertailemalla niitä *perinteisen työpajan ja uudenlaisen työpajatoiminnan*

simmillle suunnattua työpajatoimintaa tarkasteltaessa nousee esiin se, että kaikki palautuu jatkuvasti siihen, mistä lähdettiin liikkeelle: kohderyhmään. *Huono-osaisimmille suunnatun työpajatoiminnan* erityisyys kiteytyykin nimenomaan kohderyhmän erityisyyteen. Kohderyhmän perustalta määrittävät toiminnalle asetetut tavoitteet, toiminnan muodot ja viime kädessä myös toiminnan vaikuttavuus.

* * *

Huono-osaisimmille suunnatun työpajatoiminnan tarkastelu kohdisti katseen juuri tällaisen työpajatoiminnan kohderyhmään eli niihin, jotka tällä hetkellä helposti tipahtavat sekä *perinteisten työpajojen* että *uudenlaisen työpajatoiminnan* piiristä. Heidän tilanteensa on erityisen ongelmallinen, sillä jo *perinteiset työpajat ja uudenlainen työpajatoiminta* on suunnattu syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Tässä artikkelissa tarkasteltiin niitä keinoja, joilla tämän kohderyhmän ongelmiin heille suunnatun työpajatoiminnan avulla voidaan vastata. Erittäin mielenkiintoinen kysymys on lisäksi se, mitä uudenlaiseen, erityisesti nuorten, huono-osaisuuteen itse asiassa sisältyy, ja väitämme, että tätä kysymystä kannattaisi tarkastella juuri tutkimalla *huono-osaisimmille suunnattua työpajatoimintaa*.

ideaalityyppeihin. Nämä ideaalityypit olemme koonneet aiempien työpajoja ja niiden toimintaa käsittelevien selvitysten, tutkimusten ja raporttien pohjalta. Aineistonamme ovat Kutomon ohjaajien haastattelut sekä erilaiset kirjalliset tuotokset, joita Kutomon toiminnasta on tehty. Empiirisenä aineistona ovat asian tuntijoiden ja Kutomossa työpajajakson suorittaneiden nuorten haastattelut.

Keskeisenä tuloksena on, että Kutomo eroaa sekä *perinteisestä työpajasta* että *uudenlaisesta työpajatoiminnasta* kohderyhmänsä, tavoitteenasettelunsa ja toiminnan muotojensa suhteen. Yhteenvetona voidaan sanoa, että *huono-osaisimmille suunnattua työpajatoimintaa* tarkasteltaessa kaikki palautuu kohderyhmään. Kohderyhmän perustalta määrittävät toiminnalle asetetut tavoitteet, toiminnan muodot ja viime kädessä myös toiminnan vaikuttavuus.

KIRJALLISUUS

- AAPOLA, SINIKKA & KETOKIVI, KAISA: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa: Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.): Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä. Tampere: Yliopistopaino, 2005
- BAUMAN, ZYGMUNT: *Life in Fragments. Essays in Post-modern Morality.* Oxford & Cambridge: Blackwell, 1995
- BOSCH, GERHARD & DAWSKINS, PETER & MICHON, FRANÇOIS: An Overview. In: Bosch, Gerhard & Dawkins, Peter & Michon, François (eds): *Times are Chancing. Working Time in 14 Industrialised Countries.* Geneva: International Institute for Labour Studies, 1994
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION: *Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2007.* <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st06/st06694.en07.pdf>. 2007
- HASSINEN, MARKKU: *Starttipaja Aapinen. Työpajatoiminnan, yksilövalmennuksen ja palveluohjauksen kehityskulku sekä nykytila Suomessa.* Helsinki: Edita, 2004
- HÄGGMAN, ERIK: *Polarisaatiomuistio. 95 000 nuorta koulutuksen ja työelämän ulkopuolella 2004. Kopio tekijöiden hallussa.* 2007
- KARISTO, ANTTI & TAKALA, PENTTI & HAAPOLA, ILKKA: *Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa.* Juva: WSOY, 2003
- KARJALAINEN, PEKKA: *Nuorten työpaja – osallisuutta omaan elämään. Tapaustutkimus Korson kansalaispajasta. Lisensiaatin tutkielma. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, 1999*
- KUOPPALA, MIKKO & VIRTANEN, PETRI: *Kadonneiden aarteiden metsästy. Suomalaisten nuorten työpajojen lupaavat käytännöt. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja nro 8/2000.* Helsinki: Opetusministeriö, 2000
- KYNTÄJÄ, TIMO: *Max Weberin elämästä ja työstä. Esipuhe teoksessa: Weber, Max: Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki.* Juva: WSOY, 1980
- KÄHKÖNEN, SEIJA & HANNI, MARJA: *Nuorten työpajat. Selvitys vuodelta 2004.* Lapin lääninhallitus, 2005
- LAAKSO, KIRSTI: *Nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuuden arviointi. Työpajat työttömyyden ja syrjäytymisen katkaisijoina? Jyväskylä: Opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja, 1997*
- LÄMSÄ, ANNA-LIISA: *"Ihminen tarvitsee sitä, mitä ilman on paha olla" – Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä.* Teoksessa: Ulvinen, Veli-Matti (toim.): *Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet.* NUORAn julkaisuja Nro 6. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 1998
- MARNIEMI, JANNE & PEKKALA, TERHO & VIRTANEN, PETRI: *Kuoleman suudelma 1990-luvun työpajatoiminnalle? PAKE, suomalaisen työpajatoiminnan kehittämishankkeen loppuraportti.* Helsinki: Edita, 2004
- NUORISOTOIMI: *Nuorten työpajatoiminta.* [http://www.laanhallitus.fi/lh/ita/home.nsf/files/C3293F8C95E429CEC22572B200325599/\\$file/Luku_6_4.pdf](http://www.laanhallitus.fi/lh/ita/home.nsf/files/C3293F8C95E429CEC22572B200325599/$file/Luku_6_4.pdf). Haettu 16.7.2007. Nuorisotoimi, 2007a
- NUORISOTOIMI: *Nuorten työpajatoiminta. Julkaisussa: Etelä-Suomen lääninhallitus: Peruspalvelut Etelä-Suomen läänissä 2006.* Tampere: Yliopistopaino, 2007b
- NUORTEN TYÖPAJATOIMINNAN YLEISET PERUSTEET JA SUOSITUKSET. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoytus/tyoepajat/Liitteet/OPM_paatost_25102006.pdf. Haettu 18.7.2007. Opetusministeriö, 2006
- NYSSÖLÄ, KARI: *Paja-arkea ja pajahuumaa. Raportti turkulaisten työpajojen toiminnasta ja kehittämismahdollisuuksista.* Helsinki: Nykypaino, 1999
- PAAKKUNAINEN, KARI: *Nuorisopaja: Tehdashallin hämärästä autonomiseen oppiin.* Teoksessa: Aaltojärvi, Pia & Paakkunainen, Kari (toim.): *Nuorten työpaja. Sosiaalinen peli, palkkatyö vai varasto?* Helsinki: Hakapaino, 1995
- PIETIKÄINEN, REETTA: *Vaihtoehtoisia polkuja etsimässä. Työpajanuorten orientaatiot.* Teoksessa: Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (toim.): *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä.* Tampere: Yliopistopaino, 2005
- TASKINEN, TARJA: *"Mä oon semmonen ihminen, ett paranen vanhetessa."* Helsingin opetusviraston työpajanuorten merkittäviä elämäkokemuksia ja tulevaisuudenodotuksia. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: yhteiskuntapolitiikan laitos, 2004
- TIKKA, TARJA & KARJALAINEN, PEKKA: *Nuorten kokonaisvaltaisen tukemisen hyvä käytäntö.* 2006. <http://www.sosiaalipolitti.fi/File/e20226e2-ca4d-47be-8ef1-6b00afd4ae92/nuotta.pdf>. Haettu 18.7.2007
- VIRTANEN, PETRI: *Innovatiiviset työpajat.* ESR-julkaisut 15/98. Helsinki: Työministeriö, 1998.